

УДК 352.07

Дудка У. Т.

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України "Бережанський агротехнічний інститут"

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто сучасний стан та проблеми місцевого самоврядування сільських територій, визначено пріоритетні напрямки його розвитку. З'ясовано, що на сучасному етапі функціонування місцевого самоврядування на селі не вистачає фінансування, повноважень та досвіду. Встановлено, що місцеве самоврядування потребує реформування.

Ключові слова: місцеве самоврядування, сільські території, фінансування, забезпечення, соціально-економічний розвиток.

Дудка У. Т.

МЕСТНОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрено современное состояние и проблемы местного самоуправления сельских территорий, определены приоритетные направления его развития. Выявлено, что на современном этапе функционирования местному самоуправлению на селе не хватает финансирования, полномочий и опыта. Установлено, что местное самоуправление нуждается в реформировании.

Ключевые слова: местное самоуправление, сельские территории, финансирование, обеспечение, социально-экономическое развитие.

Dudka U.

LOCAL SELF-GOVERNMENT OF RURAL AREAS: STATE, PROBLEMS AND PROSPECTS AND DEVELOPMENT

The article investigates the current state and the problems of local self-government of rural areas, the priority lines of its development have been determined. It has been ascertained, that at the present stage of its functioning, local self-government in the villages lacks financing, authority and experience. It has been determined, that local self-government needs restructuring.

Keywords: local self-government, rural areas, financing, support, social and economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасну демократичну державу неможливо уявити без повноцінної та дієвої системи місцевого самоврядування. Адже якою досконалою не була б державна влада в центрі, вона ніколи не стане ефективною, якщо не буде здійснюватися самоврядування на місцях. Саме місцеве самоврядування покликане відігравати визначальну роль в організації життєдіяльності населення на місцях, забезпечуючи йому життєве середовище, встановлюючи взаємини з більш високими владними рівнями, створюючи можливість реалізовувати потенціал населення в сфері соціально-економічної діяльності, насамперед на основі місцевих ресурсів. Особливе місце в загальній системі місцевого самоврядування займає самоврядування на селі. Від повноцінного та ефективного місцевого самоврядування, яке забезпечене відповідними повноваженнями та фінансами, залежить соціально-економічний розвиток сільських територій. Країна не може бути демократичною, мати стійку соціально-економічну базу без розвинутого місцевого самоврядування. Тому актуальним питанням сьогодення залишається дослідження стану, проблем та перспектив розвитку місцевого самоврядування сільських територій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичну основу дослідження проблематики становили праці таких вчених як П. Біленчук, В. Борденюк, Ю. Губені, В. Кампо, В. Кравченко, О. Лазор, В. Мамонова, Ю. Панейко та ін. Значну увагу вирішенню питань становлення та розвитку місцевого самоврядування сільських територій приділяли вітчизняні й зарубіжні вчені: Т. Алтер, В. Бакум, І. Белебега, Дж. Бريدжер, Л. Лисенко, А. Саломаткин. Проте, не зважаючи на ряд досліджень дане питання залишається актуальним та малодослідженим.

Цілі статті. Мета статті – вивчення сучасного стану місцевого самоврядування сільських територій, його проблем та перспективних напрямків розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Українське село перебуває в критичному стані. За останні роки в наслідок відсутності достатнього фінансування місцевого самоврядування, кризового стану економіки сільського господарства, низького рівня інвестиційних вкладень відбулось зниження потенціалу соціальної сфери села. Вирішення даної ситуації, як засвідчують дослідження, забезпечується наявністю ефективного місцевого самоврядування та прийнятними умовами господарювання, на основі яких ефективно функціонуватимуть як сільськогосподарські організації, так і інші формування села. Якщо умови господарювання забезпечують розвиток економіки, то ефективне місцеве самоврядування здійснює значний вплив на соціальний розвиток сільських територій.

Існує декілька поглядів щодо функціонування сільських територій. З одного боку, сільські території розглядаються як один із основних об'єктів аграрної політики держави. Інші науковці вважають сільські території незалежним напрямом економічної політики держави. Ми погоджуємося з думкою, що не можна розглядати дану категорію відокремлено або від сільського господарства, або інших видів господарського життя даної території. В Європі основою розвитку сільських територій виділяють місцеве самоврядування, такий вид політики, в якій переважає сільськогосподарський напрямок, але, залишаючи першочергову роль у розвитку сільських територій, саме рівню добробуту їх жителів і доходів місцевих бюджетів [12. с. 68].

Місцеве самоврядування в Україні відповідно до норм та правил законодавства повинне зміцнювати засади конституційного устрою, забезпечувати реалізацію конституційних прав людини та громадянина, створювати умови для задоволення населення життєво важливими потребами та законними інтересами, а також розвивати місцеву демократію. Проте, ефективність місцевого самоврядування більшої частини територіальних громад можна поставити під сумнів, адже воно не створює та не підтримує життєво необхідні умови, які б забезпечували всебічний розвиток людини, надавали якісні та доступні соціальні, адміністративні та інші послуги, а, відповідно, не сприяє сталому розвитку громад.

Починаючи з 1991 року чисельність сільського населення зменшилася на 2,5 млн. осіб, а кількість сільських населених пунктів – на 348 одиниць. Разом з тим, кількість сільських рад збільшилася на 1067 одиниць. З майже 12 тис. територіальних громад, більш як половина має чисельність жителів менш як 3 тис. осіб з них: 4809 громад – менш як 1 тис. осіб, 1129 громад – менш як 500 осіб. У більшості із цих територіальних громад не утворено відповідно до законодавства виконавчих органів місцевих рад, немає бюджетних установ, комунальних підприємств тощо. Органи місцевого самоврядування таких громад фактично не можуть здійснювати надані їм законом повноваження. Дотаційність 5419 місцевих бюджетів становить понад 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримуються за рахунок коштів державного

бюджету [6]. Отже, система місцевого самоврядування, яка існує в Україні, не спроможна задовольнити потреби громадян.

Через велику подрібненість територіальних громад, відсутність власних можливостей розвитку, старіння населення, значний відтік економічно активної його частини у великі міста чи за межі України поліпшити якість надання членам територіальних громад, насамперед сільських та селищних, гарантованих державою якісних соціальних та адміністративних послуг, відповідальність за які несуть органи місцевого самоврядування, на нинішній територіальній та законодавчій основі немає можливості [2].

Стабільне матеріальне та фінансове забезпечення територіальних громад допомагає підтримувати економічний розвиток територій. Проте, місцеві бюджети досить обмежені, а сільські, селищні ради та міста районного значення забезпечені лише 2-3 % доходів і видатків зведеного бюджету. Тільки незначна частина інвестицій виділяється на розвиток комунального господарства, освіти, культури, медицини, підтримку підприємництва.

З року в рік простежується негативна тенденція зменшення кількості введених в експлуатацію загальноосвітніх навчальних, дитячих дошкільних та лікарняних й амбулаторно-поліклінічних закладів. В окремих регіонах рівень забезпечення сільських населених пунктів об'єктами соціальної інфраструктури є вкрай низьким. Наприклад, у Житомирській та Рівненській областях дошкільні заклади мають лише 15% сіл – більш як вчетверо менше, ніж у Вінницькій, Закарпатській і Черкаській областях, та майже вдвічі – ніж у середньому по Україні [1, с. 372].

В наслідок ресурсної неспроможності органи місцевого самоврядування не можуть здійснювати власні та делеговані повноваження, що призводить до погіршення якості та доступності публічних послуг, через обмежені фінансові ресурси теплові, каналізаційні, водопостачальні мережі та житловий фонд зношені, що призводить до аварій, а у більшості територіальних громад виникло складне демографічне становище.

Місцева політика соціально-економічного розвитку через різні причини відрізняється від реальних інтересів територіальних громад, спостерігається надмірна централізація повноважень та фінансово-матеріальних ресурсів, в наслідок непрозорої та закритої діяльності органів місцевого самоврядування відбувається не ефективне використання ресурсів, погіршується інвестиційна привабливість територій, зростає соціальна напруга, а також через ряд причин знижується кваліфікаційний рівень посадових осіб місцевого самоврядування, що зумовлює низьку ефективність управлінських рішень.

Сьогодні можна впевнено сказати, що іноді органам місцевого самоврядування не вистачає повноважень, досвіду, фінансування. Усе це пов'язано з тим, що в Україні тільки формується дієздатний механізм місцевого самоврядування в нових політичних і економічних умовах, а також в рамках адміністративно-територіальної реформи. Ресурсне забезпечення і відрегульоване законодавство є ефективним фундаментом під час розбудови сталого розвитку сільської території, але без фінансової самостійності реалізувати місцеве самоуправління просто неможливо. На жаль, тих коштів, які сьогодні Уряд в змозі надати органам місцевого самоврядування, недостатньо, а займатися самофінансуванням не всім громадам до снаги, ось і виникає проблема за проблемою. Саме повна реалізація можливостей народовладдя є неодмінною умовою динамічного соціально-економічного, культурного розвитку будь-якої території і країни в цілому [9].

Разом з тим, українське місцеве самоврядування, на жаль, так і не стало дієвим інститутом публічної влади, що ефективно виконує суспільне замовлення. Проблема насправді є доволі серйозною для подальшого поступу Української держави та

становлення громадянського суспільства. Адже без існування реального, а не декларативного самоврядування, яке спроможне вирішувати питання, віднесені Конституцією до його компетенції, вести мову про європейський вектор розвитку України видається недоречним. Іншими словами, допоки територіальні громади, в яких мешкають конкретні громадяни держави, залишатимуться неспроможними здійснювати ефективне управління у своїх населених пунктах самостійно, без зовнішнього втручання, надавати якісні послуги населенню, тенденції деградації українського села, селища, невеличкого містечка продовжуватимуться [10].

Висновки. З вище сказаного можна зробити висновок, що місцеве самоврядування потребує реформування. Важливими проблемами місцевого самоврядування сільських територій, які вимагають негайного вирішення є відсутність фінансових ресурсів, повноважень та досвіду роботи.

Для вирішення проблем місцевого самоврядування сільських територій необхідно: створити належні матеріальні, фінансові та організаційні умови, які забезпечать виконання органами місцевого самоврядування своїх повноважень; розмежувати повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування за принципом субсидіарності та на основі децентралізації влади; запровадити обґрунтовану територіальну основу, на якій зможуть функціонувати органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади задля надання доступних та якісних послуг; залучати населення до вирішення місцевих проблем; сприяти розвитку народовладдя.

Органи місцевого самоврядування в Україні мають стати реальними господарями території з повноваженнями та матеріально-фінансовими ресурсами для підтримання соціально-економічної стабілізації і розвитку територій, самостійного вирішення питань місцевого значення та виконання делегованих повноважень держави.

Список використаних джерел:

1. Аграрна реформа в Україні / [Гайдуцький П.І., Саблук П.Т., Лупенко Ю.О. та ін.]; За ред. П.І. Гайдуцького. – ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Актуальні проблеми регіонального управління [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://reforma.gov.ua/about.html>
3. Головня О.М. Соціально-економічні аспекти розвитку сільських територій / О. М. Головня // Зб. наук. пр. – Вінниця: ВДАУ, 2008. – Випуск 36. – С. 7-11.
4. Губені Ю. Е. Фінансова неспроможність місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Ю. Е. Губені // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Економіка . - 2009. - Вип. 11. - С. 26-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoa_2009_11_6.pdf
5. Кампо В. М. Місцеве самоврядування в Україні. [Текст] / В. М. Кампо. - Київ : Ін Юре, 1997. - 36 с.
6. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.auc.org.ua/sites/default/files/konceptiya_17_03_2014.pdf
7. Кравченко В. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні: Основи муніципального права: навч. посіб. / В. В. Кравченко, М. В. Пітцик. – К.: Арарат-центр, 2001. – 176 с
8. Лазор О. Д. Практикум із місцевого самоврядування [Текст] / О. Д. Лазор, О. Я. Лазор. — Львів: ЛФ УАДУ, 2001. — 176 с.
9. Лисенко Л. В. Ефективність місцевого самоврядування як чинник сталого розвитку сільських територій / Л. В. Лисенко // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1(4). – С. 304–311.
10. Малиновський В.Я. Практичний посібник з питань проходження служби в органах місцевого самоврядування [Текст] / В.Я. Малиновський, О.В. Кучмук. – Луцьк. – 2010. – 34с.
11. Мамонова В. В. Методологія управління територіальним розвитком : [монографія] / В. В. Мамонова.- Харьков : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2006. - 196 с.
12. Славов В. П. Економіко-енергетична система сталого розвитку сільських територій / В. П. Славов, О. В. Коваленко // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 9. – С. 68–71.